

Vladimir MILAK

LUGAR

Markovi ukućani obavili su svadbu, ostavili za sobom Božić i Novu godinu; činilo se da će se nekako, doduše s oskudicom, izvući do proljeća, usprkos skromnim, ali za njih znatnim izdacima; kadli najednom zahladi, nastane smrzavica, počne sniježiti, nastupi nezapamćena zima, a vijavice i oštri vjetrovi prekriju nastambe debelim slojem snijega.

Nebo se objesilo nad naselje. Sumrak otvara ralje iz kojih suklja snijeg. Bijele pahulje roje se i lepršaju poput bijelih leptirića. Ptice šute, samo jata vrana i gavrana nalete ponekad iznad krovova i graktanjem razrežu tišinu. Siječanj tka sve deblji pokrov nad ravnicom. Istočni vjetar, najhladniji od svih zimskih vjetrova, urla Panonijom, nosi bijelu prašinu, zatrpava prostor. Studen izjeda tijela i duše ljudi. Demoni zime cerekaju se ojađenom stanovništvu. Sve se živo sklanja u topla skrovišta ili bar u nekakvu zavjetrinu, dok snježna oluja zviždi, pišti, fijuče, cvili, stenje i bez prekida briše staze, putove, vidike, stvara nanose i uvlači se u svaku nezaštićenu pukotinu. Razgrnute staze samo su nakratko prohodne. Kuće su zatrpane sve do krovova i jedva vire iz snježnih humaka iz kojih se izvija dim. Dani, mračni, puni tjeskobe, sve više glibe u jednoličnost, neizvjesnost, strepnju. Vidokrug ne postoji. Pogled se suzio na mali, sivi polukrug.

Večeri su duge, hladne, dosadne. Tek se ponekad kroz mrak i snijeg probiju susjedi i dođu u posjet pa se vode razgovori o svakojakim tegobama. Šale i pjesme sasvim su iščezle.

* * *

Markova obitelj upravo sjedi za stolom i šuti. Mladenci su priljubljeni jedno uz drugo i čekaju da im se zagrije cigla s kojom će zatopeliti perinu prije nego se povuku u svoju komoru na spavanje.

Domaćica ustaje, skuplja, pere i posprema posuđe. Odjednom se pred kućnim pragom čuje govor, klopot, lupkanje, buka. Netko otreša snijeg s odjeće i obuće. Domaćin trgne glavom i osmjehne se. Otvaraju se vrata i u sobu stupe susjed Mato i njegova žena. Pozdrave, zatvore vrata i ostanu stajati. Marko im se obrati:

- Raskomotite se. Sednete si k jognjišču!

Gosti objese odjeću o klin na zidu, pa susjed sjedne na tronožac, susjeda na klupicu.

Mladi bračni par ustaje od stola.

- Dora i ja idemo spat - kaže mladi muž, izvuče ciglu iz vatre, umota ju u poveću krpu, pozdravi, pa sa ženom izađe.

Domaćin ustane, otvori ormar, vadi plosku, prilazi susjedu i ponudi ga:

- Gocni malo i dej ženi. Zagrejte se! Ova rakija greje čoveku srce pak mu je mam lekše.

Susjed dohvati čturu, pljučne na tlo, razgazi opankom ispljuvak, rukavom obriše brk, potegne gutljaj i strese se.

- Bogme je prava! - reče i pruži piće ženi.

Marko dohvati drugi tronožac, približi ga vatri i nogom odgurne mačka. Ovaj se lijeno digno, protegne i ode malo dalje do drugog mačka koji skvrčen leži i prede.

Marko se ljuti:

- Prokleti mački, po celi den leže tu pri jognju, a nas samo da ne oglođo miši i štakori.

Susjeda utakne preslicu pokraj sebe u klupicu, u rupu izvrtanu u tu svrhu, izvadi iza pojasa vreteno i počne presti, drukčije od mačka.

Domaćica joj se pridruži na klupici i započne isti posao.

Marko uzme cjepanicu s hrpe uza zid pokraj ognjišta i stavi ju na vatru. Malo se zaiskri, malo zadimi, pa nabačeno drvo plane. Plamen trepti, sjene nazočnih plešu po zidovima, čas male, čas veće, čas nemirnije, čas smirenije. Na stoliću, nedaleko ognjišta, u zemljani lonac utaknuta je dugačka suha trijeska; gori i služi umjesto petrolejke ili lojanice, jer si domaćini takav luksuz ne mogu si priuštiti. I leščrba im je preskupa.

- Ovakva zima dogo se već ne pamti - započne Marko. - ak to bo tak potrajalo, ne znam jel bomo preživeli. Najveći so problem drva. Moja so već pri kraju, a ne znam kak nabaviti druga.

- Neje ni pri meni bolše. Na sreću imam ono malo šumice pri kanalu, pak jo bom posekel, a ti nemaš ni dreva na svojem gruntu - reče Mato.

- Nešče fkrane nekoje drvo v šumi pak ga v noći na pleći donese k hiži, ali po ovakvom vremenu i debelom snegu ne ni to rešenje, nego ga treba najti na drugi način. Bom si razgruntal o tomu - zaključči Marko.

Razgovor se nastavi o prednostima i nedostacima nedavnog ukidanja Vojne krajine ili Granice, o raspadanju krvnih zadruga, podržavljenju zajedničke imovine - i svemu što je iz toga proizašlo. Mato se malo uzbudio. Njegov duboki glas uzdrhta.

- Teško bomo zbavili zimo. Drva so nam, rekli smo, pri kraju. Ni z živežom neje bolje. Masti već nemam, a ni priklati nemam kaj. Krave više ne dajo mleka, bređe so. Ne samo da bomo pokrepali od zime, nego i od glada. A koga briga? Se to sad spada pod prirodno nepogodo. Državna uprava otela nam je se kaj je mogla: pašnjake, sinokoše, šume. Natovareni so nam samovoljni logari, soci, žandari i kojekakva bagra. Si so oni naspram nas kak podivljali - cucki, navek pripravnji potmaljivo vgristi.

Zaprav, oni jeso cucki svoje gazdov - naglasi Mato i nastavi: - Za nas postoje rešti i kojekakvi stražari. Pri preuzimanju naše zajedničke imovine dopeljali so svoje fiškalje, pozvali se na premenjene zakone, a mi nismo nikoga imeli sebo. I tak so nas zigrali. Pak smo tu gde jesmo.

Zamisli se, pa nadoveže: - Pogodnosti smo imali dok so trebali naše meso za svoje evropske klaonice. Ondak so nas organizerali po vojničke i narivali v krvne zadruge, pak nam dali zemljišta i šume da se moremo mimo njihove brige sami zdržavati. Ipak smo bili slobodni carski vojniki, a sad smo njihovi kmeti, makar kmetstvo ne postoji. Otkak se je opče stanje v svetu zmenilo, mi više nikomu ne trebamo. Moremo pocrkati i nikom ništ. Samo smo još zanimljivi radi kuluka, poreza, nametov i razne globe pri najmenšem prekorachenju njihove pravil. Kak tomu doskočiti? Zbilja ne znam.

Mato zašuti, zagleda se u vatru i zagrebe po stegnu.

- I te vražje bohe ne dado nam mira ni po dnevnu ni v noći, baš kakti da so državna gamad koja nas stalno gnjavi i pije krv. Si smo već šugavi.

Marko iz džepa izvadi duhankesu i lulu.

- Hočeš si malo zapušiti? - upita on susjeda i pruži mu duhankesu.

Mato prihvati, izvadi i napuni svoju lulu, dohvati s ognjišta ugarak, odlomi žar i nabije ga u lulu. Tako uradi i domaćin.

Žene brže zavrtite vretena, a muševi duboko udahnu dimove, pa snažno otpuhnu, za-
tim hrakne jedan pa drugi, pljunu pored sebe i ispljuvke razgaze po zemljanom tlu.

- Mi najmlajši v zadrugaj - započne Marko - bili smo pri podeli vlastite imovine zigrani
i od roditeljov, stareše braće i rođakov. Se so nam zeli kaj je bilo bolje: hiže, marho, zem-
ljo, a nas so poslali tu v pustoš nek se snajdemo kak znamo. Dali so nam samo najnužneše.
Sad so v celom kraju nastala mala selca, Bogu za pleči. Zaradi sega službenoga klipšemo v
opčino koja neje pri nas. Školo nemamo. Naša deca neznado ni čitati ni pisati. Takvi im be-
daki valjda treba. Samo pop drži negdar mešo v naši kapelici.

- Se se menja, morti se bodo zmenile i naše prilike. Morti nam več jempot bo i bolje.
Samo treba dotlač zdržati - umiješa se susjeda i snažno zakašlje. - Baš bi mi još i to trebalo,
da se razbetežam v ovakvi zimi.

- Vrag bo bolši. Bog je visoko, a car daleko - nadoveže domačica. - Župnik stalno zah-
teva da moramo biti strpljivi, ponizni, obečava nam nebo, išče od nas pokoro, post, kaj-
anje. Veli, kajgod nešče više trpi, bo mu bolje na drugom svetu. Pripoveda nam o mučeniki
koi so postali sveci. Se naše muke bodo naplaćene posle smrti.

Domaćin ju prekine: - Je, ali on i njegvi žive rejši dobro na ovom nego na drugom sve-
tu. O njemu se baš puno ne skrbe. Nesmo ni mi baš takvi mulci da to ne bi vidli, makar nas
za takve drže. Si nam preporočajo paćenje, posluh, plaše nas z vragom, zakoni i kaznami,
a sami žive v izobilju i ne mare za ono kaj od nas iščo. Njihovo nebo neje isto kak naše i
Bog se spram nje ponaša drugač nego spram nas. Zgleda da naš Bog neje i njihov Bog. Za
vreme posta pop je ribo z joljem, a mi suhi grah, kromper na gulini i žgance, kaj ionak jemo
svetkom i petkom.

Mato se nakratko zamisli i nadopuni Markovo kazivanje:

- Mi prihranimo živino, ali jo ne jemo: ž njom plaćamo gospodske poreze, namete i globe.
Eto i našo negdašnju zajedničko šumo gulikože dajo seći, odvoziti, pak drva prodajo, što zna
gde i za čij račun, a mi ne smemo skupljati ni deblješe granje bez dozvole i podmićavanja
logara koj nam je stalno za petami i sakot ima svoje dojavljivače. Dodeljuje nam deputat
kak ga je volja. Pak vidimo kam to v zimi vodi. Četiri fata koje dobivamo nikak neso dosta
na leto. I sad ti živi! Samo, ako se čovek zliže z logarom more mirno čekati zimo.

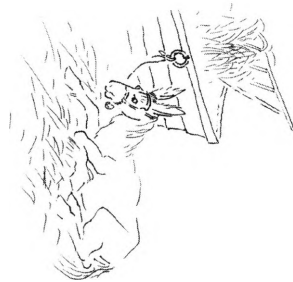
Susjeda se počeše iza uha, zatim po trbuhu, prestane vrtjeti vreteno, obriše rukavom
nos i odlučno nadoda:

- Mi se bomo prevlačili v nebo čez luknjo od igle, a one vucibatine i kožogulci, koje
zovemo gospoda, moro to luknjo zaobiti pak ido direkt v raj, jer dobe blagoslov kojega mi
nemremo platiti. Eto, z zesemi našemi nevoljami navali-
li su i voki v našo podravsko ravnico i samo vrebo gde
bodo nekaj zgrabili.

- Za mene je ipak najgorše kaj nemam drv - produži
Marko. - Brzo se bomo posmrzavali. Krompera imam
zakopanog v jami, kiseloga zelja i repe ima još v brenki,
najde se graha pak i kokruzne melje. I jedna mi se krava
doji. S tem bi nekak mogli preživeti do pramaletja. Ali
bez ogreva nede. A i naše hižice bodo pokleknole pod
snegom, ako ne prestane.

Duboko uzdahne i zašuti.

- Dosta naše jadov. Spominjajmo se o nećemu dru-
gom - skrene susjeda razgovor. - Kak so vaši mladenci?

Jeli se slažo? Jeli ste zadovoljni z snehom?

- Hvala Bogu, Dora je dobra sneha. Naš jo Ivo ima rad, a i ona njega. Ako tak ostane, ne treba bolje. Skoro se nadamo podmladku. Razmišljamo već, ako preživimo, na pramalet dograditi hižo. V ove tri prostorije teško se dura.

I tako je u razgovoru odmicala noć, izgorjelo nekoliko cjepanica, dogorjelo niz trijeski, ploska s rakijom postala nešto lakša, povjesma na preslicama tanja, vretena s predom deblja.

I tko zna kako su duboko zašli u noć, kad su se susjedi spremili za odlazak, jer sata tu nije bilo.

Mato i njegova žena izađu, Marko za njima. U sobu naleti mrzli magleni oblak s pahuljicama snijega. Domaćica brzo zatvori vrata da se prostorija ne rashladi.

Gosti nestanu u beskrajnoj nijemoj snježnoj noći, a domaćin im dovikne:

- Bo peklenska zima, ak se razvedri.

Tišina nalegne na snježnu ravnicu i postaje sve crnja, sve muklija, podmuklija.

* * *

Sljedećeg je popodneva još malo sniježilo pa konačno prestalo. Oblaci su se kidali u velike sive, prljave krpetine, a među njima se pojavljivali djelići ledenog svjetla. Nebeski svod predvečer postane vedar, nebosklon se zarumeni. U prvom sumraku nadvije se puni mjesec iznad ruba sela. Dubinom noći titraju prve zvijezde, ravnodušne, daleke. Snijeg iskri. Svjetla noć grize toplo meso. Ljudi nestaju u nastambama i sa strepnjom očekuju sljedeći dan.

* * *

Izjutra su pred pospanim očima, još nabreklima i slijepljenima, visjele ispred praga s krovova i nadstrešnica dugačke staklene kristalne svijeće poput kratkih blistavih ražnjeva. Ravnicom se opet rastegla daljina i na njezinu obodu upravo se dizala užarena kugla sunca i rasipala svjetlo puno mrzloga sjaja. Površina snijega palucala je nemirom kao da je posipana dijamantom prašinom. Temperatura se spustila tako nisko da je pucala kora drveća.

Ivo hrani krave, mati se vrzma oko peradi i svinja, a otac u kući hoda iz prostorije u prostoriju, nešto traži, zastaje, razmišlja, pa iz komore u kuhinju donosi košaru od pletenog vrbovoga šiblja. Skine jedinu šunku s grede čađavog potkrovlja i stavi je u košaru, zatim dohvati komad slanine, reže ga napola, trpa u košaru, a ostatak objesi natrag o gredu. Potom nađe grumen sira i nešto maslaca, i to stavlja u košaru, kao i malu čuturu s rakijom. S klina na zidu uzme komad grubog ali čistog platna, prekrije košaru, pa ode u sobu koju Dora upravo provjetrava i mete. Zastane u okviru dovratka i kaže:

- Doro, ostavi to! Brzo se spremaj i nosi ovo v logarnico, gosponu logaru. Nišće ne treba ništ znati! Nek to ostane med nami. Gospon logar već bo znal radi česa si došla. Bodi prijazna z njem i slušaj kaj ti veli!

Dora, još gotovo dijete, ne zna što je u košari, ne shvaća zbog čega treba ići s tim u logarnicu. Ostavlja posao, odijeva se, uzima košaru pod ruku i krene. Naučena je bez pitanja izvršavati naredbe starijih, pogotovo zahtjeve svekra ili svekrve. Njezini su joj roditelji prije udaje to stavili na dušu. Navršila je tek šesnaest godina. U školu nije išla. Njezino rasuđi-

vanje nije bilo naročito. Išla je jedino s vršnjakinjama u crkvu, a župnik bi od njih prije svega tražio poslušnost, poštivanje starijih i pobožnost.

Prije vjenčanja nitko ju nije pitao za mišljenje i suglasnost. Roditelji su tako odlučili, ona bez pogovora prihvatila. Ivo se bio upravo vratio iz vojske. Bio je jedinac i dobra prilika. Grad nije vidjela nikada, čak nije bila dalje od susjednog sela gdje se nalazila župna crkva. Ponekad su tamo bila proštenja na koja bi i ona išla. Za odlazak iz rodnog mjesta nije bilo novaca niti potrebe. Život joj je bio ukorijenjen u njezino seoce. Odavde nitko nije išao ni k liječniku. Sve je ionako bilo u rukama dragoga Boga. A krštenja, vjenčanja i pogrebe obavio bi župnik. Jedino su muškarci morali u vojsku. Za nju su zabave bila druženja s vršnjakinjama pri zajedničkim poslovima, kad bi se rođaci i susjedi međusobno ispomagali, pa bi došlo do pjesme i zadirkivanja. O Uskrsu su se plesala kola, a u zimi se išlo na čehanje perja, prela i rijetke svadbe.

U novoj se obitelji još nije sasvim udomila. S mužem se dobro razumjela. Strogi svekar nije trpio pogovora ni svoje žene, ni sina, a Dora se ionako nikada nije suprotstavljala. Zahtjeva nije imala, radovala se sitnicama i svoj život shvaćala najnormalnijim na svijetu. Bez iskustva s ljudima, bez dubljih spoznaja i zrelog rasuđivanja, gurana je tuđom voljom iz dana u dan. Za nju su ranije mislili roditelji, a sada svekar, svekrva, pa tek ponekad i muž, jer je i on izvršavao samo očeva naređenja.

* * *

Dora zagazi u smrznuti snijeg, držeći pod rukom korpu. Njezino sitno lice gotovo se i ne vidi ispod teškog vunenog, zimskog rupca koji ju obavlja. Staze su nerazgrnute, neprohodane. Opanci joj propadaju duboko u snijeg koji se smrzava na obojcima što vire iz njih. Iza nje ostaje usamljeni nejasan trag. Na mjestima s kojih je vjetar raznio snijeg, škripi led ispod njezinih koraka, tlo srdito reži poput razdražene zvijeri spremne na ujed. Pred očima joj lebde oblačići magle nastali od toploga daha. Nosnice joj se sljepljuju od ledenog zraka. Gacajući po nemilosrdnoj bjelini stiže do zadanog joj cilja. Lugarnica se nalazi na rubu stare hrastove šume obavijene snježnim plaštem. Dora stupi na stepenice, odloži korpu pred prag, otresa rukama opanke i sukne na čijim se porubima ukrutio led. Podigne košaru i drugom rukom bojažljivo pokuca na vrata. Nitko se ne javlja. Oklijevajući pritisne kvaku i zakorači u hodnik.

Jasno se vidi da je kuća drukčije građena od njihove. Već je izvana primijetila da su zidovi od debelih hrastovih planki, a nad nadstrešnicom su crjepovi. Unutra su zidovi ožbukani, glatki, s ukrasima, a posvuda strše srndaćevi i jelenji rogovi.

Tek sada spozna siromaštvo u kojem živi. Seoske stračare bile su grubo sklepane od drvenog kostura ispunjenoga vrbovim pleterom nabitim blatom i pljevom; zidovi su bili omazani istom mješavinom, neravni i obijeljeni vapnom. Umjesto poda, kakvoga Dora sad vidi pred sobom, tlo je u njihovoj kući bilo od nabijene zemlje, također pomiješane s pljevom. Takve su se nastambe sastojale samo iz jedne veće sobe, kuhinje, komore i trijema. Pokrivene su bile slamom. U sobi i kuhinji bila su otvorena ognjišta, a zimi se ložilo samo u sobi. Prostorije su bile čadave, jer se ognjište najčešće dimilo. Maleni prozori jedva su propuštali nešto danjeg svjetla. A ovdje su prozori veliki, a na vratima su stakla. Dori se učini da se zatekla u plemićkom dvorcu.

Kad se nitko nije javio, Dora ide do prvih vrata i pokuca. Hodnikom odjekne njezino kucanje. Uslijedi muk. Ide do sljedećih vrata. Kuca. Čuje komešanje, mrmljanje i jasno ne-

godovanje:

- Koji je to sada vrag?! Ulazi!

Sva protrnula, Dora dohvati kvaku, pritisne; vrata zinu i ona se sva usplahirena nađe u sobi.

- Faljen Isus gosn logar... - izusti jedva čujno.

Lugar leži na krevetu i šuti, trlja oči. Ustajali zrak, začinjjen kojekakvim smradom, ošine Doru po nosnicama, ulazi joj u pluća, izaziva gađenje.

Na stolu leži polovica izrezuckane šunke, porazbacani komadi slanine, kožurine, izmrcvarene kriške kruha, glavice luka i češnjevi češnjaka. Na sredini stola stoji otvorena oveća poluprazna boca rakije. Pod stolom su razgaženi ostaci hrane i nekakve kosti. Preko stolca uz krevet prebačena je lugarska bluza. Ispod stolca nabacani su zimski kaput, hlače i službena kapa. Uza zid leže čizme. Na zidu iznad kreveta, o klinu, visi lovačka puška. Nasuprot krevetu uz veliki prozor je peć, sazidana od cigle i ožbukana i na njoj veliki pocinčani lonac. Vatra ne gori.

Gospodin lugar odbaci prljavu perinu, prebaci noge preko ruba kreveta i sjedne. Još uvijek trlja oči. Savinutim palcem vadi skrućene krmelje iz kutova nabreklih vjeđa. Kratke snažne noge u prljavim gaćama opiru se o pod. Lugareva potkošulja neodređene boje sigurno nije dugo oprana.

Lugar se osmjehne. Veliki plosnati, konjski zubi provire među debelim vlažnim usnicama.

- No ljepotice, što te dobro nosi tako rano k meni? - zine napokon.

- Svekr so me poslali z ovom korpom k vam. Vi znate se drugo - uzvratu Dora.

Široke nosnice lugareva mesnatog nosa zadrhte, smečkastožuće vučje oči bljesnu iz uskih proreza.

- Stavi to na stol - promrmlja i zagleda se u nju. Rukom obriše nos, brk mu zaigra, čelo se namršti i čekinjaste obrve podignu.

- Onda zbogom! - reče Dora nekako veselo i krene prema vratima.

Gospodin lugar skoči, stane pred nju i vikne:

- Stani, čekaj malo! Nismo gotovi - poviče, zatim nastavi nešto tiše: - Što se praviš ble-sava? Kao da se ovim tvojim mrvicama po ovakvom vremenu može kupiti dovoljno drva za prezimiti?!

Potom opet podigne glas:

- Skidaj se da to obavimo!

Dora se smrzne, ukruti, pretvori u ledeni kip, iako joj još nije jasno što želi od nje. Pred njom stoji nabijeni muškarac osrednje visine, kojega prvi put поближе vidi. Gaće mu smrde na mokraću, podbuhlo lice objesilo se kao u buldoga, preko čela mu vise slijepļjeni smeđi pramenovi, žute čekinje brade strše poput bodljika mladog ježa, a lijevu mu stranu lica resi duboka brazgotina, uspomena na neku tučnjavu. Pruža ruke prema njoj. Hvata ju za ramena. Iz usta mu izbija smrad neprobavljenog luka, češnjaka, rakije i popušenog duhana. Dora čuje njegovo ubrzano disanje. Srce joj zabubnja strahom uplašena zeca. Lugareva glavurda približila se njezinu licu. Kratki debeli prsti obrću je prema krevetu. Dora ne razumije ništa, ne može misliti; stoji poput ptice pred zmijom. Lugar jednim trzajem strgne njezin zimski rubac, baca ga u kut sobe, dohvati joj bluzu, gumbi se razlete po sobi. Digne ju na ruke, baca na krevet i spušta svoje požutjele gaće niže koljena. Doru, potpuno prene-raženu, ošamuti još i smrad štale i kisela zelja.

Lugar podiže njezine suknje; gaće nema kao ni ostale žene, nisu ih ni poznavale. Pred njegovim usplamtjelim pogledom bljesnu gola bijela stegna i među njima mali crni trokut.

Gospodin lugar uhvati Dorine gležnjeve, razmiče joj noge i svom težinom svali se na nju. Podigne joj potkošulju i nezgrapnim prstima gnječi njezine male grudi. Slinave usne upilji u njezine. Dora ih isprva osjeća kao masnu kuhinjsku krpu punu ljigavog smrada, potom ne osjeća više ništa. Ne zna što se sve s njome događa.

Lugar stane dahtati, ali se odjednom prodere:

- Što si se ukočila kao drvena Marija, gusko jedna. Nisi valjda svetica, znaš što radimo. Mrdaj malo tom svojom zgodnom guzicom! A ova stvarčica među nogama neće ti se baš sada poderati. Nije ti to prvi, a neće biti ni posljednji put.

Ali se ona niti ne pomakne. Leži kao mrtva, izvan razuma i vremena, ni u snu, ni u stvarnosti, zaleđena u prepasti.

Lugar se zahuktao, divljački puše i radi svoj posao. Odjednom snažno rikne, hukne, spusti glavu uz njezino lice i umiri se. Potom skoči na noge, navuče spuštene gaće i uspravi se.

- Tako, i to smo obavili. Obuci se i kidaj, nestani! Nikada nisam bio na takvom drvetu. Žalibože truda. Ti si bez života, pravi pravcati mrtvac. Da si bar jednom trznula, jače dah-nula. Ali ni to. Prava podgrijana lešina.

Dora leži još uvijek na leđima, raskrečenih nogu, sukanja nagužvanih oko pasa i uzdignute potkošulje; bulji nepomično u strop.

Lugar zaviče:

- Ustaj! Nemam vremena dugo se baviti s tobom. Moram k šefu u Šumariju.

Ali se ona ni ne pomakne.

Dohvati ju za ruku, povuče s kreveta, postavi na noge.

Dora ne poima žurbu ni što bi radila. Lugar joj nagura potkošulju i bluzu za pas, iza po-veza sukanja, dohvati njezin zimski rubac, prebaci ga oko nje i poveže odostrag, kako to seljanke rade, te ju okrene prema vratima i gura pred sobom. Izgura ju na hodnik, pa pred kuću, u snijeg i mraz.

Zatim nevoljko promrmlja:

- Reci starome da sutra o podne dođe k meni da napravimo obračun! - I zalupi vratima.

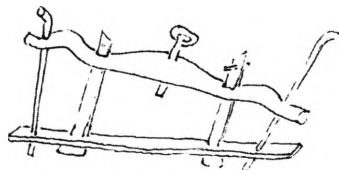
Ošamućena, Dora stoji i ne zna što bi. Svježi zrak vraća joj svijest. Shvati što se dogodi-lo. Život za nju gubi smisao. Sve joj je zbrkano, prestalo je bivati. Beskrajna praznina buja u njoj, sumorna, crna, tiha. Osjeća kaljužu u kojoj se našla. Toliko je već mrtva da prijezir ne osjeća. Njezino vrijeme stoji. Da se pokrene, dođe k sebi, da se ponovno snađe, trebala bi dane, mjesece, možda godine. Sada postoje samo trenuci između snježne bjeline i pot-punoga mraka.

Pozli joj. Zatezura. Teturajući napravi nekoliko koraka i zaustavi se uz bunar pokraj ku-će. Uhvati se za ogradu. Počne povraćati. Zatim se nagne nad ogradu bunara i ugleda se-be, raščupanu, preobličenu, obeščašćenu, osramoće-nu, u zrcalu plavoga neba.

I kao da ju nešto vuče do bistre vode da spere ljagu - strmoglavu se u dubinu. I prije no što potone, ne osjeća niti hladnoću, niti strah. Oko nje nastane muk. Potone gotovo trenutačno, u izbavljenje, u konačni mir.

* * *

Dođe doba doručka. Dore nema. Ivo pita mater, zna li za nju. Ne zna. Njegov otac ni na što ne odgo-

M. Kovačič

vara, sliježe ramenima, šuti. Dođe podne, Dore nema. Sin i mati ozbiljno se zabrinu i sve su uzrujaniji. Takvu ju ne poznaju. Tiha i plaha, nikada nije ništa učinila bez pitanja. Majka kaže:

- Idi Ivo k njezinem roditeljom, morti se je nečega setila i otišla k njem.

Sin ode, ali se doskora vrati. Tamo nije bila. Opet ode, prošeće, ispituje mještane. Nitko ju nije vidio. Prođe cijelo naselje, ništa ne sazna.

Naseobina nema puno stanovnika. Svatko svakoga poznaje. Ali traganje otežava to što su gazdinstva razbacana na povećem prostoru. Između njih su šumarci, bare i cjelokupni posjedi pojedinih domaćinstava. Stazice i pokoji putovi vijugali su među susjedstvima, ali su sada zatrpani snijegom. Za ovakvih vremenskih nepogoda stanovnici danima nisu imali dodira jedni s drugima. Nije čudo što nitko nije vidio Doru. I tko zna kojim puteljkom ili stazom je išla.

Uskoro se uzbunilo sve žiteljstvo naseobine. Svi traže Doru. Neke žene već govore: "Pobegla je. Ne bo se više vrnola k hiži. Sigurno ima koga." Neke baš to i očekuju. Uz stvarnu zabrinutost i dobronamjernost, šire se i trač, podmuklost, zloba.

Ivin otac švrlja po kući i oko kuće, mrmrlja ili šuti kao zaliven. U potragu za snahom ne ide. Traže je samo sin i mati.

Susjed Mato se odjednom zamisli. Dosjeti se nečemu, odveže svoga psa i pođe u naselje. Krene prema lugarnici. Na ulaznim vratima snažno zalupa. Nitko se ne javlja. Ode kroz snijeg do prozora, zaviruje u sobe. Ne vidi nikoga. Njegov pas njuši i nanjuši nešto uz ogradu bunara. Kopa nogama. Mato mu priđe. Vidi bljuvotinu, stane uz ogradu zamišljen, i slučajno pogleda u bunar. Sve mu postane jasno. Na površini vode naduo se zeleni vuneni rubac. Nešto ga presječe. Okrene se i gotovo trčeći vraća u naselje. Opazi neke ljude, poviče, dozove ih.

- Ljudi brzo k lugarnici! Dora je v zdencu.

Muškarci, mladi, stari, žene, djeca, svi žure, trče k lugarnici.

Zajedničkim snagama izvade Doru. Netko dovuče omanje saonice. Utopljenicu stave na njih i vuku k njezinoj kući.

Kad ju Ivo, njezin muž, ugleda mrtvu, hvata se za grudi i pada u nesvijest. Njegova majka zavrišti, uhvati se za glavu i sruši uz kućni prag. Samo se Marko nije pojavio. Nitko ga nije vidio. Svi su zaposleni. Nitko ga i ne traži. Susjedi i rođaci imaju preča posla nego da brinu o njemu. Jedni vraćaju Ivu k svijesti, drugi nose njegovu mater u krevet, treći rade odar za Doru. Dolaze njezini roditelji i braća. Glasno plaču i mole. Mala kuća puna je ljudi. Već se mrači. Perad u dvorištu kriješti, svinje u kocu cvile, krave u štali tule. Ivo stoji u kutu sobe, šuti, ne miče se. Ne čuje ako mu se netko obraća. Sasvim je odsutan duhom. Njegova se majka izbezumila, samo jauče, lomi prste i maše rukama.

Netko kaže: - Ljudi, poglenete de je Marko! Pobrinete se za živino!

Susjed Mato pođe u štalu, usput zovući: - Marko! Marko, gde si?

Marko se ne odaziva. Mato otvori štalu, uđe i zaprepasti se.

Nasred štale, na konopcu ispod glavne grede, visi Marko.

Sada su svi izludjeli, nitko ne zna što bi. Našao se tu i starješina naselja pa zapovijedi neka netko dovede njegova konja i saonice. Kad su ih doveli, starješina se uputi u žandarmeriju.

Od tada cijeli slučaj dobiva službeni tok.

* * *

Iste večeri čuje se hihot, urlanje, cerekanje i buka iz jedine veće krčme u Đ, kotarskom mjestu. Lugarska družina sjedi za velikim hrastovim stolom, krcatim jelom i pićem. I karta.

Svi su dobro nakresani, pričaju razne dogodovštine i viceve, zadirkuju se, svađaju oko karata. Bezobzirno galame.

Nama znani lugar je najglasniji. Razmeće se svojim kartaškim sposobnostima i izdržljivošću u pijanstvu. Duskora se hvali i neusporedivim zavodničkim uspjesima. I konačno dubokim, hrapavim glasom prekida razgovor i priča:

- Što mi se jutros dogodilo... nisam to još doživio! - snažno zarže i nastavi: - došla neka upravo udata, ljepuška, ali grižava snašica, inače punašna, tek propupala, bolje reći napola pupoljak, ali tako ukočena, nespretna, pravi drveni kip. Poslao ju svekar. Zna se zbog čega. A pravila se da ništa ne zna.

- A ti? Takav zavodnik, sigurno se nisi snašao. Možda si joj se i smilovao? Znamo da imaš dobro srce - primijeti netko iz društva.

Svi prasnu u grohotan smijeh.

- Naravno da sam se smilovao. Sve sam morao raditi sam: svući ju, staviti na krevet u prikladan položaj i obaviti glavni posao. A ona leži kao klada, ukočena i bulji u mene kao tele u šarena vrata.

Opet se javi prijašnji ljubopitnik.

- Ma sigurno je bila zadivljena tvojom ljepotom pa se ukrotila od oduševljenja.

Društvo se cereče, a lugar nastavi:

- Poslije sam ju morao skupiti, sklopiti, postaviti na noge, ogrnuti i dovesti do izlaznih vrata. Baš kao da je skinuta s oltara. Ni da bi rekla a za vrijeme posla. Jedvice se dovukla do izlaza i onda bez riječi nestala. Takvo nešto! Nije to nikakav užitak. Moglo bi se reći: tek dužnost da se naplati usluga.

- Izgleda da zbilja imaš dobro srce kad si se toliko žrtvovao - primijeti netko, i prasne u smijeh, a za njim svi ostali.

Na ulazu u krčmu pojave se tri žandara. Društvo se na njih ne osvrće, iako su se dobro znali.

Ali žandari krenu odmah prema lugarskom stolu, zastanu ukočeno, službeno pozdravljaju dotičući kape, s jednom rukom na kundaku.

- Lugar Andrija B? - pita narednik.

- Da - odazove se oslovljeni i pokaže prema stolu - Izvolite sjesti, prigrizite i popijte nešto!

Narednik izjavi: - Žalim! Morate poći s nama u žandarmeriju!

- Što?

- Sigurno su ti našli neku drvenu sveticu, pa joj trebaš udahnuti dušu - primijeti novi zafrkant.

Društvo se opet glasno nasmije.

- Nije baš smiješno - kaže narednik.

- Kakva je to šala? Ne zajebavajte! Raspremite se, sjednite! - uzruja se Andrija.

Narednik ostane stajati na svom mjestu, a druga dva žandara zađu lugaru iza leđa. Jedan izvadi lisice i drži ih u ruci.

- Molim vas, ustanite! Idemo! - zapovijedi narednik.

Lugar se ni ne pomakne, već se gromko nasmije i dohvati čašu.

- Mislim da će vam uskoro prisjesti smijeh - primijeti narednik i namigne onoj dvojici iza lugara.

Oni ga zgrabe i lisice u hipu škljocnu. Krčma zaniyemi. Svima postane jasno da se radi

o ozbiljnoj stvari.

- Mi samo izvršavamo naređenje - izjasni se narednik. - Krenimo!

- O čemu se radi? - upita netko iz društva koje se naglo uozbilji.

- Ubrzo ćete saznati. Za sada vam ne smijemo ništa reći.

I sva četvorica izađu iz zadimljene krčme na oštri zrak isprepleten svjetlom punoga mjeseca.

* * *

Sve šuti. Mrkla noć klizi prema praskozorju. Ivo sjedi, lud od bola, na tronošcu pokraj Dorinog odra i drži njezinu ukočenu ruku. Nepomično bulji u mrak. Vatra na ognjištu davno se već ugasila.

Majka nepomično leži na krevetu, potpuno iscrpljena i spava. Rođaci i susjedi, umorni od uzbuđenja i napora, nakratko su otišli kućama.

Ivo najednom ustane, izlazi napolje, ide u štalu, uzima staru plahtu za nošenje sijena, dođe do slame, trpa ju u plahtu i nosi na trijem. Začas ga zatrpa slamom. Probije se kroz nju do ulaza u sobu, iz džepa vadi kremen, kresivo i gubu, te izbija iskru. Guba počne tinjati, žariti se. Ivo puše u nju i stavlja ju u slamu. Vratu se do tronošca, sjedne, dohvati Dorinu ruku i miruje. Vatra plane, zahvaća slamu, daske trijema, vrata i krov, širi se, ispunja sobu svjetlom, dimom i vrućinom.

Čitava kuća bukti. Plamen nemilosrdno guta Ivu, majku i mrtvace.

* * *

Pred kućom nastane graja. Susjedi i rođaci pokušavaju snijegom ugasiti požar. Spasiti se ne može ništa. Zgarište i pepeo zauvijek prekriju ovo utočište jada.

Strogo čuvana tajna iščahurila se u gromoglasnu vijest i uzdrimala cijeli kraj.

* * *

Stanovnici naselja dugo su još čekali da grane proljetno sunce.

